

Midrash Leviticus Rabbah (4th c. Palestine) 14:1 on Parshat Tazria

"A woman, when she conceives/produces seed (*ishah ki tazria*)..." (Leviticus 12:2)

אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ (וַיִּקְרָא יב, ב),
הָדָא הוּא דְכָתִיב (תהלים קלט, ה) : אַחֲזֹר וְקָדָם צִרְתָּנִי,
אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אִם זָכָה אָדָם נוֹחַל שְׁנֵי עוֹלָמוֹת, הִזָּה וְהַבָּא,
הָדָא הוּא דְכָתִיב : אַחֲזֹר וְקָדָם צִרְתָּנִי,
וְאִם לָאוּ בָּא לִתְּנֵן דִּין וְחֻשְׁבוֹן, שְׁנַאֲמַר (תהלים קלט, ה) : וַתִּשֶׁת עָלַי כַּפְּכָה,
כְּדָכְתִּיב (איוב יג, כא) : כַּפָּד מֵעַלִּי הִרְחַק,

Typically an ancient sermon begins with a verse from the Writings, in this case:

Behind and before you have squeezed me [*achor vakedem tzartani*] (Ps 139:5)

[*tzartani* from the root TZ-R-H=to squeeze, restrict, enclose, trouble]

[but in this series of midrashic teachings, it is read as Y-TZ-R=to form]

Said Rabbi Yohanan:

"If he merits, a person inherits two worlds: this world and the world to come."

This is what is meant by the verse:

achor vakedem tzartani **Behind and before you have formed me** (Psalm 139:5)"

[Rabbi Yohanan here takes the root of *tzartani* as Y-TZ-R=to form]

And if not, God comes to deliver justice and an accounting, as it is said

"and you set your hand upon me." [continuation of the verse from Psalm 139]

Similar to what is written: **"remove Your hand from upon me!"** (Job 13:21)

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחְמָן
בְּשַׁעָה שֶׁבָרָא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אָדָם הָרֵאשׁוֹן, אֲנִדְרוּגִינוֹס בְּרָאוּ,
אָמַר רִישׁ לְקִישׁ בְּשַׁעָה שֶׁבָרָא דוּ פְרָצוּפִין נְבָרָא וְנִסְרוּ וְנַעֲשָׂה שְׁנַיִם גְּבִימִים, גֵּב לְזָכָר גֵּב לְנִקְבָּה.
אֵיתִיבוּן לִיהּ (בראשית ב, כא) : וַיִּקַּח אֶחָת מִצְלַעְתָּיו, אָמַר לָהּ מִסְטְרוּהִי,
כְּדָכְתִּיב (שמות כו, כ) : וּלְצַלַע הַמִּשְׁכָּן.

Said Rabbi Shmuel ben Nachman:

In the hour that the Holy One Blessed be He created the first human [*adam harishon*],

He created him hermaphrodite [*androgynos*].

Said Rabbi Shimon ben Lakish:

In the hour that he was created, he was created with two faces.

Then He sawed him in half, and gave him two backs

--a back for the male and a back for the female.

They [his listeners] objected, saying to him:

"He took one of his ribs [*tzal'otav*]...(Genesis 2:21)

He answered them: [that verse means] *one of his sides*, as it is written:

"and for the *tzela* of the tabernacle" (Exodus 26:20)

אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה וְרַבִּי חֵלְבֹו וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחֲמָן
 בְּשַׁעַת שֶׁבְּרָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אָדָם הָרִאשׁוֹן מִסוּף הָעוֹלָם וְעַד סוּפוֹ מְלֹא כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ בְּרָאוּ.
 מִן הַמְּזָרְחַ לַמַּעֲרָב מִנֵּי, שֶׁנֶּאֱמַר : אַחֲוֹר וְקִדְּם צִרְתָּנִי,
 מִן הַצִּפּוֹן לְדָרוֹם מִנֵּי, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים ד, לַב) : וְלִמְקֻצָּה הַשָּׁמַיִם וְעַד קֻצָּה הַשָּׁמַיִם,
 וּמִנֵּי כְּחֻלְלוֹ שֶׁל עוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר : וַתִּשֶׁת עָלַי כַּפָּךָ.

Rabbi Berechya and Rabbi Helbo and Rabbi Shmuel ben Nachman:
 In the hour that the Holy One Blessed be He created the first human—

From one end of the universe to the other,
 Filling the entire universe, He created him.

From the East to the West whence do we know?

achor vakedem tzartani (Psalm 139:5)

[understood as “after/West and before/East You have formed me]
 [*kedem*/before can also mean “East,” probably because the sun rises in the East]

From the North to the South whence do we know?

“for inquire now regarding the early days that preceded you,
 from the day that God created man on the earth,
 from one end of the sky to the other end of the sky...” (Deuteronomy 4:32)

And whence do we know [that *adam harishon* filled] the entire sphere of the world?

This is taught by: “you place your *kaf* upon me” (Psalm 139:5)

[*kaf* can mean either “hand” or “dome”]

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אַחֲוֹר זֶה יוֹם רִאשׁוֹן, וְקִדְּם זֶה יוֹם הָאַחֲרוֹן,
 עַל דַּעֲתִיָּה דְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּכַתְיִב (בְּרֵאשִׁית א, כד) : תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ,
 נֶפֶשׁ חַיָּה, זוֹ רוּחוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן.

Said Rabbi Elazar:

Achor [*behind* or *after*]*—*this refers to first day of Creation,
Kedem [*before*]*--* refers to the last day.

This accords with Rabbi Elazar’s comment, in which he said:

“Let the earth bring forth a living soul (*nefesh chayah*) after its kind” (Genesis 1:24)*--*
 “a living soul(*nefesh chayah*)”*--*this is the spirit (*ruach*) of the first human being.

[note: the commentaries on this midrash suspect that it might be a corrupt text.

e.g. *Matnot Kehuna* commentary on Midrash Rabbah by Issachar Berman ben Naftali
 HaKohen, Poland 1584, who writes:]

זֶה יוֹם הָרִאשׁוֹן. פִּי לַמַּעֲשֵׂה יוֹם רִאשׁוֹן וְהִיג לַעֲלִיל פֶּרֶשֶׁה בְּרֵאשִׁית פֶּרֶשֶׁה חִי וּבַמְדַרְשׁ תַּהֲלִים
 אֲבָל רַשִׁי זִיל גַּרְסַּי יוֹם הָאַחֲרוֹן וְכֵן הוּא בַתְּנַחוּמָא בְּפֶרֶשֶׁה זוֹ וּבִילְקוּט רִישׁ פֶּרֶשֶׁת בְּרֵאשִׁית
 וְעִי בְּמָה שְׁכַתְּבִי לַעֲלִיל בְּפֶרֶשֶׁת בְּרֵאשִׁית :

this refers to first day

that is, to the first day of Creation.

And this version also appears in Midrash Breishit chapter 8 and in Midrash Tehillim.

But RaSHI, of blessed memory, his version says “this refers to the last day.”

And that is also the version in Tanhuma in this portion

and in the Yalkut Shimoni on *breishit*.

And see what I have written above on *Parshat Breishit*.

אמר ריש לקיש אחר זה יום האחרון, וקדם זה יום הראשון, על דעתיה דריש לקיש דכתיב
(בראשית א, ב) : ורוח אלהים מרחפת על פני המים, זה רוחו של מלך המשיח, אם זכה אדם
אומרים לו אתה קדמת לכל מעשה בראשית, ואם לאו אומרים לו יתוש קדמך, שלשול קדמך.
אמר רבי ישמעאל ברבי תנחום, אחר לכל המעשים, וקדם לכל הענשין,

Said Resh Lakish:

"*achor*" refers to the creation of the last day

"*kedem*" refers to the creation of the first day.

This accords with the opinion of Resh Lakish, when he said:

"and the *ruach* [spirit or wind] of God was hovering upon the face of the water..." (Gen 1:2)—

This refers to the *ruach* of the Messiah.

If a person deserves, they say to him: "You preceded [*kadamta*] all the works of Creation!"

and if not, they say to him: "the mosquito preceded you! Slime preceded you!"

Rabbi Yishmael said in the name of Rabbi Tanhum:

Achor [after] all the doings/creatings and *kedem* [before] all the punishments.

רבי יוחנן אומר אף קלוסו לא בא אלא באחרונה,
שנאמר (תהלים קמח, י) : החיה וכל בהמה רמש וצפור כנף, ואחר כך מלכי ארץ וכל לאמים.
אמר רבי שמלאי, כשם שיצירתו של אדם אחר בהמה חיה ועוף,
כך תורתו אחר בהמה חיה ועוף,
הדא הוא דכתיב (ויקרא יא, מו) : זאת תורת הבהמה, ואחר כך אשה כי תזרע.

Rabbi Yohanan says:

Even the human being's praise to God only comes at the end, as it is written:

"Praise God...animal and beast, creeping thing and bird of wing" (Psalm 148:10)

and afterwards: "*kings of the earth and all nations, princes and judges of the earth.*" (*ibid*)

Said Rabbi Simlai: Just as the human's creation followed that of animals, beasts and birds,
So does his Torah follow that of the animals, beast and birds.

This is what is written: "This is the Torah of the beast" (Leviticus 11:46) and afterwards:

"A woman when she conceives/produces seed and bears a male child..." (Leviticus 12:2)

Leviticus Rabbah 14:2 Parshat Tazria

דָּבַר אַחַר, אֲשֶׁה כִּי תִזְרִיעַ, הֲדָא הוּא דְכָתִיב (איוב לו, ג): אֲשָׂא דְעֵי לְמַרְחֹק וּלְפַעְלֵי אֶתְרוּ צֶדֶק,
אָמַר רַבִּי מֵאִיר הַלְשׁוֹן הַזֶּה מְשַׁמֵּשׂ שְׂתֵי לְשׁוֹנוֹת, לְשׁוֹן שִׁירָה, לְשׁוֹן דְּבָר.

לְשׁוֹן שִׁירָה, עַל שִׁבְחוֹ שֶׁל צְדִיקִים. לְשׁוֹן דְּבָר, עַל מַפְלְתּוֹ שֶׁל רְשָׁעִים. לְמַרְחֹק נֶאֱמַר עַל הַרְחֻקִים שֶׁנִּקְרְבוּ.

Another interpretation of “**a woman when she produces seed**” (Leviticus 12:2):

“*I will lift up my knowledge from afar, and to my Maker I will ascribe righteousness.*” (Job 36:3)

Rabbi Meir said: This verb [*eisa*=*I will lift up*] serves two different meanings—**song** and **speech**.

The meaning of **song**-- about the praiseworthiness of the righteous.

The meaning of **speech**-- about the downfall of the wicked.

“*From afar*”—refers to the distant ones who are brought near.

אֲשָׂא דְעֵי לְמַרְחֹק וּלְפַעְלֵי אֶתְרוּ צֶדֶק, אָמַר רַבִּי נֶתָן מְחַשְׁבִּין לְשִׁמּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ אוֹתוֹ שֶׁבָּא מְרָחוֹק,
הֲדָא הוּא דְכָתִיב (בראשית כב, ד): וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיִּרְא אֶת הַמָּקוֹם מְרָחוֹק,
וְאָמַר רַבִּי חֲזִינָא בְּרַ פָּפָא מְחַשְׁבִּין אָנוּ לְשִׁמּוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁהֵינּוּ רְחוֹקִים וְנִקְרְבוּ לוֹ.

“*I will lift up my knowledge from afar, and to my Maker I will ascribe righteousness.*” (Job 36:3)

Rabbi Natan said:

This verse makes us think of our Father Avraham, he who came from afar, as it is written:

Avraham lifted up his eyes and saw the place from afar (Genesis 22:4)

And Rabbi Chanina bar Papa said:

This verse makes us think of the *Kadosh Baruch Hu*, [Holy One Blessed be He],

From whom we were distant, and He drew us close.

אָמַר רַבִּי חַגִּי דְּבָרִים שֶׁרְחוֹקִים מִמֶּנּוּ מִהֲלַךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, שֶׁהִבְרִיֹת יִשְׁנִין עַל מִטּוֹתֵיהֶן וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
מְשִׁיב רוּחוֹת וּמַעֲלָה עָנָנִים וּמוֹרִיד גְּשָׁמִים וּמַגִּידֵל צְמַחִים וּמַנְגִּיב וּמַעֲרִיף שְׁלַחוֹ לִפְנֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד.

Rabbi Chaggai said: [the verse calls to mind] things which are far away,

a distance which would take five hundred years to walk.

For while human beings are asleep in their beds,

The *Kadosh Baruch Hu* makes the winds blow,

and brings up the clouds, and makes the rain fall,

and causes plants to grow, and waters them, and lays a table before each and every one.

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַ אִידִי בְּשֵׁם רַב אַחָא, הַפְּסוּק הַזֶּה אִם אֵלֶיהוּא אָמְרוּ מֵאֲלֵינוּ, שְׁבַח,
וְאִם בְּרוּחַ הַקְּדוֹשׁ אָמְרוּ, שְׁבַחֵי שְׁבַחִים.

Rabbi Shmuel bar Idi said in the name of Rav Acha:

This verse, if Elihu said it on his own, it is praiseworthy.

If he said it through the Holy Spirit, then it is The Praise of Praises.

רַבִּי לִוִּי אָמַר תְּלַת, בְּנֵהג שְׁבַעוֹלָם מִפְּקִיד אָדָם אֶצֶל חֲבֵרוֹ אֲרָנְקִי שֶׁל כֶּסֶף בְּחֵשָׁאי וּמְחִזִּיר לוֹ לִיטְרָא שֶׁל זָהָב בְּפִרְהָסְיָא,
אֵינּוּ מְחִזִּיק לוֹ טוֹבָה. כִּךְ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִפְּקִידִין לוֹ הִבְרִיֹת טָפָה שֶׁל לְכֻלִּיכִית בְּחֵשָׁאי,
וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְחִזִּיר לָהֶם נְפֻשׁוֹת מְשֻׁבָּחוֹת שְׁלֵמוֹת בְּפִרְהָסְיָא,
וְאִין זָה שְׁבַח, הֵוִי (איוב לו, ג): אֲשָׂא דְעֵי לְמַרְחֹק וּלְפַעְלֵי אֶתְרוּ צֶדֶק.

Rabbi Levi said three things:

In the ordinary way of the world,

if a man deposits a purse of silver with his friend, privately,

and his friend returns to him in public a pound of gold, does he not owe him a favor?

So too the *Kadosh Baruch Hu*,

human beings deposit with Him one drop of moisture privately,

and the *Kadosh Baruch Hu* returns to them in public marvelous, completed persons.

Is this not praiseworthy?

Behold, “*I will lift up my knowledge from afar, and to my Maker I will ascribe righteousness.*”

The commentary of MaHaRZU (Rabbi Zev Wolf Einhorn of Horodno, d. 1862):

ארנקי של כסף. ב"ר פרשה י"ז ס"י ז' ולפי מ"ש כאן ארנקי אינו מובן
שהרי הארנקי אין לו שיעור ויתכן שיעלה הכסף יותר מלטרא של זהב
אך בב"ר שם הג"י אונקיא של כסף ואונקיא הוא משקל קטן כמ"ש ב"ר ריש פרשה כ"ט
וכשמחזיר לו ליטרא של זהב זהו שבת :

An arnaki of silver

See the better version in Genesis Rabbah 17:7.

From what is written here, the word *arnaki* [=purse] does not make sense,
since a purse has no defined size,

And it is possible that the purse of silver is worth more than the pound of gold.

But in Genesis Rabbah the version has an *onkiyah* of silver.

And we know that an *onkiyah* is a small quantity. And so when he returns a pound of gold, it is praise!

רבי לוי אמר אונקיא, בנהג שפעולם אדם חבוש בבית האסורין אין כל בריה משגחת עליו,
בא אחד והדליק לו שם נר אינו מחזיק לו טובה, כך הקדוש ברוך הוא הנולד שרוי במעי אמו ומאיר לו שם נר,
הוא שאיוב אמר (איוב כט, ג): בָּהֵלוּ נֵרוֹ עָלַי רֵאשִׁי, אִין זֶה שְׂבַח, הָיוּ: וּלְפָעֲלֵי אֶתְנֶן צָדֵק, רִישׁ לְקִישׁ אָמַר
אונקיא, בנהג שפעולם אדם חבוש בבית האסורין ואין כל בריה משגחת עליו, בא אחד והתירו והוציאו משם,
אינו מחזיק לו טובה, כך הנולד שרוי במעי אמו ובא הקדוש ברוך הוא והתירו והוציאו משם.

Rabbi Levi said also:

In the ordinary way of the world,

If a man is locked in prison, and not one person even thinks about him,

And then a person comes to him, and lights a lamp for him, does he not owe him a favor?

So too the *Kadosh Baruch Hu*,

The fetus is enclosed within its mother's womb, and He lights a lamp in there for him,
as it says, *When His lamp would shine over my head (Job 29:3)*.

Is this not praiseworthy? Behold, *I will ascribe righteousness to my Maker*.

Resh Lakish said also:

In the ordinary way of the world,

If a man is locked in prison, and not one person even thinks about him,

And then a person comes and releases him, and brings him forth from there,

Does he not owe him a favor?

So too the fetus is enclosed in the womb of its mother,

and the *Kadosh Baruch Hu* comes and releases him, and brings him forth from there.